

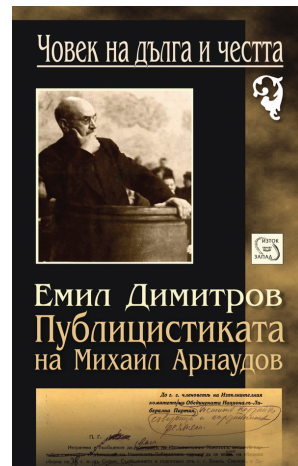
ПУБЛИЦИСТИКАТА КАТО СОЦИОЛОГИЯ НА ЛИТЕРАТУРАТА

Емил Димитров. *Публицистиката на Михаил Арнаудов*.
София, Изток-Запад, 2014. 310 с.

Вихрен Чернокожев
Институт за литература – БАН

Монографията на доц. д-р Емил Димитров „Публицистиката на Михаил Арнаудов“ е първото цялостно, концептуално разгърнато изследване върху публицистиката на акад. Михаил Арнаудов основно през 30-те и 40-те години на ХХ в. Един период, старателно потулван десетилетия наред или предпазливо заобикалян от мнозина досегашни изследователи на делото на Михаил Арнаудов. По обясними извънлитературни, най-вече политически причини. Заради същите причини под възбрана доскоро беше например и публицистиката на Димитър Талев през 30-те години във в. „Македония“ и „Зора“. Или публицистиката на Данаил Крапчев, Йордан Бадев, Димитър Шишманов, Ангел Каралийчев, Райко Алексиев, Янко Янев...

Българската публицистика, гласно или негласно, по някаква отколешна критическа инерция почти винаги е смятана за не съвсем литературен, в най-добрия случай малоченен и малотраен, периферен, околелитературен жанр, по-близък до злободневната, поповодната журналистика, а не като част от общонационалното литературно поле. Въпреки че още през 30-те години на миналия век проф. Александър Балабанов пръв доказа правото на „Записки по българските въстания“ да бъдат не в графата „мемоарна журналистика“, а в корпуса на високата българска литературна класика. Още един пример от по-ново време. „Задочни репортажи за България“ на Георги Марков също най-често са отправяни към злободневната журналистика. Но всъщност те са анти тоталитарен документален многоперсонажен роман – памет за времето на тоталитарсоциализма

в НРБ. Старото строго следвано жанрово разграничение между художествена литература и публицистика отдавна вече е преодоляно.

В книгата на Емил Димитров публицистиката не е журналистически жанр, а органична част от полето на класическата българска литература. Нещо повече: за пръв път публицистиката аргументирано и убедително се интерпретира като своеобразна – все още недопрочетена и недоосмислена – социология на литературата. Извършена е внушителна по обем първопроходческа издирвателска и изследователска работа. Възстановена е в детайли автентичната житейска, политическа и научна биография на акад. Михаил Арнаудов. Важен акцент е реконструкцията на почти непознати дори на специалистите литературно-биографични сюжети, като например Арнаудовото приятелство с Михаил Думбалаков – деец на Върховния македоно-одрински комитет, но и участник след 1944 г. в горянското движение срещу комунистическия режим. Детайлно е анализиран и Арнаудовият политически дебат с Тодор Влайков.

Тук искам да припомня, че почти едно десетилетие от своите научни дирения Емил Димитров посвети на пълната реконструкция на Арнаудовия архивен фонд. На Емил Димитров дължим първото систематично издание на Арнаудовата публицистика – „Дневник. Публицистика. Речи“ (С.: „Изток-Запад“, 2010), както и документалното изследване „Досието на Михаил Арнаудов“ (2007).

Едно от несъмнените достойнства на монографията, която въвежда в научно обращение неизвестен или малко познат изворов материал, е нейната интердисциплинарност. Публицистът Михаил Арнаудов няма как да бъде разбран и прочетен без политика Михаил Арнаудов; още повече без Арнаудовите класически академични трудове върху литературата и културата на Българското възраждане. Без тях пантеонът на Българското възраждане би бил по-беден.

Трудът на доц. д-р Емил Димитров е на границите между историографията, философията и литературната наука. Той се основава на различни изследователски подходи: литературноисторически, история на политическите идеи в България, културология, социология на литературата, архивистика. Една от основните изходни тези на труда, защитена тук по убедителен начин, е, че „публицистиката е прагматиката на културологията на учения“.

За пръв път Арнаудов е видян не само като учен, но и като политик от национален мащаб, автор на публицистика с въздействащи не само за времето си социални проекции. Тук не е отминат и боязливо избягваният в досегашните изследвания въпрос за българската литература и българските национализми и в частност за характера на Арнаудовия национализъм. Национализмът в балканския си вариант по принцип е несъвместим с демокрацията, но Емил Димитров убедително доказва, че Арнаудовата публицистика от 20 – 30-те години на ХХ в. е чужда на авторитаризма и крайния национализъм,

който агресивно не зачита различията и различните. Арnaudовото дело не само като публицист е подчинено на онази може би романтична от днешно гледище национална идея, която е завет и стожер на Българското възраждане. Кредото на Михаил Арnaudов, подчертава Емил Димитров, е да бъде не партиен, а национален обединител – нещо, което и днес в България изглежда изключително трудно, като че ли невъзможно.

Емил Димитров обаче не заема позата на „пророк на миналото“ и това също е едно от достоинства на неговата монография. Тук са последователно изведени и убедително защитени трите универсални принципа на Арnaudовата публицистика: демокрация – либерализъм – конституционализъм. Пак ще повторя: национализма акад. Арnaudов схваща през романтичния държавнотворчески идеал на Българското възраждане. Арnaudовият национализъм е преди всичко културологически, естетически консерватизъм. Може би затова професорът нерядко е бивал национал либерал в опозиция. Неслучайно е строго следен след 1934 г. от тогавашната политическа полиция.

В монографичното изследване на Емил Димитров Михаил Арnaudов безспорно е един от строителите на следосвобожденска България. Българската болка, но и българска утопия – Македония, го боли през целия му живот на учен, политик и общественик. От днешна гледна точка „националният мемориал“ може би изглежда наивно романтически или дори гротескно-монументален като проектираната неотдавна 130-метрова статуя на Левски. Самият идеал „един народ, една нация“ не е ли до известна степен тоталитаризиращ – особено днес, във времето на многонационалните държави? Впрочем самият Емил Димитров изрично подчертава в труда си, че „национализмът е квазирелигия“.

Монографията „Публицистиката на Михаил Арnaudов“ от доц. д-р Емил Димитров – третата книга от поредицата „Човек на дълга и честта“ – е своеобразна историософия на литературата. Този труд има висока научна стойност, запълва една отдавнашна празнина в българската литература и култура. Интердисциплинарният му принос отваря нови изследователски полета в различни научни направления.

PUBLICISTICS AS THE SOCIOLOGY OF LITERATURE

✉ **Prof. Dr. Vihren Chernokozhev**

Institute for Literature
Bulgarian Academy of Sciences
52, Shipchenski prohod Blvd., bl. 17, 7th-8th floors
1113 Sofia, Bulgaria
E-mail: chernokozhev@abv.bg